

Yaş boyu, yaşam boyu şiddet

Züleyha Balcı

Düzce'de doğdu. Anadolu Üniversitesi'nde işletme lisans eğitimini tamamladı. 15 yıl boyunca özel sağlık kurumlarında işletme müdürlüğü, kurumsal iletişim ve pazarlama yöneticiliği gibi çeşitli görevlerde bulundu. Halen Sağlık Bakanlığına bağlı Uluslararası Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketinde (USHAŞ) Kurumsal İletişim ve Pazarlama Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Bundan sekiz yıl evvel TBMM tarafından, sağlık çalışanlarına yönelik artan şiddet olaylarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırma komisyonu kurulmasına karar verilmiş, ilgili karar 3 Mayıs 2012 tarihli ve 28281 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştı. 17 üyeden oluşan Komisyonun çalışması için başlangıçta 3 ay gibi bir süre belirlenmiş; ancak aynı yıl yeni bir kararla bu süre 1 ay daha uzatılmıştı. Komisyonun 2014 tarihli raporunda (1) sağlıkta şiddetin önlenmesi için üzerinde durulması gereken en mühim konu başlığı "iletişim" olarak belirtilmişti ki bir başka yazımızda biz de konuyla ilgili önerilerimizi dile getirdik (bkz. "Sağlık İletişiminde Sosyal Hizmet Uzmanının Rolü"). Söz konusu raporun önemli bir diğer çıktısı da "toplumdaki bir profilin yansımaları olarak sağlık kurumlarında gözlenen şiddetin toplumun genelinden bağımsız değerlendirilmemesi gereğine" yapılan vurguydu ve işte bu yazı da aynı gerekliliğin üzerinde farklı bir bakış açısıyla düşünülerek kaleme alındı.

Söz konusu komisyon çalışmalarının öneri ve talepleri başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere ilgili tüm kurumlarla paylaşıldı. Elbette sorunun çözümüne ilişkin atılan adımların değerini yadsıyamayız ancak ne yazık ki bugün elimizde daha değerli büyük bir gerçeklik var: sağlık çalışanlarına yönelik şiddet, tıpkı toplum genelinde olduğu gibi artarak devam ediyor. Üstelik neredeyse şiddetin

kendisi oranında yükselen cezalara rağmen... Bilindiği üzere Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın meclise çağırısını yaptığı, kamuoyunda uzun zamandır tartışılan teklif "Sağlıkta Şiddet Düzenlemesi" 15 Nisan 2020'de yasalaştı. Buna göre, sağlıkçıya yönelik şiddette bulunanlara verilecek cezalar yarı oranında artırılırken, hapis cezaları ertelenmeyecek ve şiddet faili hasta ya da yakınına sağlık hizmeti, bu suçun mağduru olan sağlık personeli dışındaki başka bir sağlık personeli tarafından verilebilecek. Pandemi gibi çok özel bir dönemden geçtiğimiz şu dönemlerde, fedakârca çalışmaları dolayısıyla kamuoyunda pozitif bir gündem konusu olan sağlıkçılarla ilgili bu yasa da oldukça ses getirdi. Peki sonra ne oldu? Bu caydırıcılık gerçekten işe yaradı mı? Şiddetin azaldığını söyleyebilir miyiz? Hukuki yaptırımların şiddet sorununun çözümü için yeterli olması mümkün mü? Elbette hayır.

Yasanın çıktığı ve haberinin geniş yankı bulduğu Nisan ayından içinde bulunduğumuz Ekim ayına kadar sayısız şiddet vakasına şahit olduk. 21 Eylül akşamı, Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin acil servisine silahlı yaralanma ile getirilen hastanın yakını 5 kişi, bütün müdahalelere rağmen kurtarılamayan hastaları için "Onu yaşatamadınız, biz de sizi yaşatmayacağız." diyerek sağlık personellerine saldırdı. Bir yandan COVID-19 ile mücadele içindeki yorgun kahramanlarımızın, diğer yandan hasta yakınlarının şiddetinden korunabilmek için bedenlerini barikat

yaparak, kapı arkasına travma tahtaları koyarak verdikleri pasif direnişin görüntüleri vicdanlarımızda ince bir sızı olarak kaldı çünkü "sağlıkçıya yönelik şiddete" karşıyız. (!)

Oysa şiddet karşıtlığımızı, onu kategorize etmeden ve önce dilde birleşerek göstermeliyiz. Gerçekten de "...yönelik şiddet" yerine "şiddete yönelik her şeye" karşı olduğumuzda toplumsal olarak önemli bir yol kat etmiş olacağız. Kategorize etmeden, bize dokunmayan yılanı da farkındalıkla şiddetin karşısında durabilmeliyiz. Sağlıkçıya yönelik şiddet, kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet gibi başlıklarla meseleleri irdelerken, farkında olmadan birini eleştirip diğerini meşrulaştırmış olabiliyoruz. Tıpkı şiddeti türlerine göre ayırıp "ekonomik şiddete hayır!" demediğimiz gibi (Zira fiziksel olanına da hayır, psikolojik olanına da hayır...) , şiddetin mağduru olan tarafı kümeleyerek de gerçek anlamda bir şiddet karşıtlığı yapamayız. "Sağlıkçıya yönelik şiddete hayır" demek çok güzel, kime yönelik olanına "evet"? Kim tarafından kime ve ne şekilde yapılırsa yapılsın şiddet olgusuna bir bütün olarak tüm benliğimizle karşı çıkabilmenin neresindeyiz? Şiddetten ne anlıyor, şiddeti ne kadar tanıyoruz?

İşte bu noktadan hareketle, toplumları derinden etkileyen ve izleri kalıcı olan şiddetin varoluşuna inmek gerekli. Üzerinde bunca tartışılan ve çalışılan, hemen herkesin diline "karşıtlığı" pelesenk olmuş; ama yine hemen herkesçe bir

Duygularımızı kontrol edemediğimizde istediğimizi söyleyebileceğimizi hatta bunu ses tonumuzu artırarak, fiziksel gücümüzü kullanarak yapabileceğimizi tüm iyi niyetleriyle bizi yetiştiren, bizi eğitenlerden öğrendik. Henüz bir bebekken anne babamız besleyip doyurmak için ağızımızı zorla açtı, belki toktuk; ama burnumuzu tıkadılar ki nefes alamayıp mecburen kaşığı ağızımızda bulalım. Bizi çok seviyorlardı, bizim iyiliğimiz için endişelilerdi.

şekilde uygulanan şiddet konusunda gerçekten ne kadar samimiyiz? En sevilen diziler, sözde “çocuk oyunları”, spor anlayışımız hatta şarkılarımız bile şiddet içerikli. Söz yazarlığını Sezen Aksu’nun yaptığı, bestesini Levent Yüksel isimli sanatçının seslendirdiği “Med Cezir” şarkısında “şiddetin ne hoş, ne güzel şefkatin” denince herkes alkış tutuyor. Aşkta bile şiddeti mazur görebiliyoruz. Dünyaya teşrifimizdeki ilk nefesi bir şaplakla alıyor oluşumuzdan mı geliyor bu yakınlık, yoksa yaşamın hep bir “mücadele” olduğunu bizlere emeklediğimiz günden beri vurgulayan ailemiz, sevdiklerimizden öğütlerinden mi? Dayak cennetten mi çıkma gerçekten? Yaratılanın nush ile uslanmadığına ne vakit kani geldik de tekdir icap etti? Ya tekdir ile uslanmayanın hakkı neydi? Eti bizimdir de evladımızın okula teslim ederken, kemiği kimindir? Büyüyünce yüzümüzde bir gülümsemeyle hatırlamamıza rağmen, hakikaten gerekli miydi anne terliği?

“Şiddeti Anlamak” başlıklı yazısında Prof. Dr. Ahmet İnan (2), “*Şiddetin önüne geçebilmek, şiddete karşı bir duyarlılık geliştirmek, bir şiddet bilincine sahip olmakla olanaklıdır.*” diyor ve şiddeti sırasıyla kozmik, püsküren, eğiten, sindiren ve çıkarıcı şiddet olarak beş ayrı anlamıyla gözden geçiriyor:

Kozmik şiddet: Doğada, evrende görüldüğümüz, varoluşun köklerinde bulunduğu düşünebileceğimiz şiddettir. Şiddetli depremler, fırtınalar yanı sıra, canlıların var olma, yaşama uğraşında, sürüp giden mücadelenin, kavganın da işaret ettiği şiddet, kozmik şiddettir.

Püsküren şiddet: Önceden düşünülerek planlanmış bir şiddet olmayıp, düşünmeyen, bilinçsiz şiddettir. Bir anlamıyla içimizdeki kozmik şiddetin dizginlenemeyerek, denetlenmeden, ölçülerini aşarak patlayıvermesidir.

Eğiten şiddet: Şiddetin “belli bir amaçla” uygulanması söz konusudur. Sıklıkla insanları “eğitmek”, “terbiye” etmek için başvurulan yoldur. Bu anlamdaki şiddeti, ebeveyn çocuğuna, öğretmen öğrencisine, kolluk güçleri suçlulara uygulayabiliyor. Sözle, yazıyla, jestlerle, hatta severek de şiddet uygulanabilir. Sözde eğitmek amacıyla, şiddet uygulandığında, bizde “ters” tepkiler yaratabilir.

Sindiren şiddet: Şiddetin en tehlikeli, en acımasız biçimi, yıldırma, korkutma, sindirme, direncini kırma özellikleriyle kendini gösteren şiddettir. Tarihte örneğine sık rastladığımız dikta yönetimlerinde, baskı, zulüm, kıyım ve işkence gibi, “terör” adını da verdiğimiz bu şiddet

biçiminde, insanlar belli inançlar doğrultusunda korkutulup, yıldırılarak, bu inançlara direnmelerinin önü kesilmeye çalışılmaktadır. Sindiren şiddet, güç peşinde, iktidar tutkunu şiddettir.

Çıkarıcı şiddet: Bir şiddet türü de soygun yapma, çıkar ya da haz elde amacıyla uygulanan şiddettir. Gasp, şantaj, irza geçme gibi suçların oluşmasında belirleyicidir (2).”

Peki tüm bu tanımlardan sonra, şiddetin insanın doğasında var olduğunu söyleyebilir miyiz? Şiddet doğal bir eylem midir yoksa toplumsal düzen, kültür ve koşulların bir sonucu mudur? Şiddet literatürü tıpkı şiddet kavramının kendisi gibi oldukça karmaşıktır. Kimi düşünürler şiddetin biyolojik yönüne değinmiş, onun doğuştan var olan bir gerçeklik olarak bireylerin bir parçası olduğundan bahsetmiştir. Kimi düşünürler ise şiddetin doğamızda olmadığını, dış etkenlerden kaynaklanan bir davranış biçimi olduğunu savunmuştur. Bir başka görüş ise bireyleri şiddete yönelten birçok etken olduğunu kabul etmekle birlikte yine de neden şiddete başvurulduğunun tam olarak belirlenmesinin güç olduğu yönündedir. 1788 doğumlu Alman filozof Arthur Schopenhauer, “İnsan Doğası Üzerine” isimli kitabında; “İnsan sadece

zarar vermek mantığıyla girişimde bulunabilen tek hayvandır, diğer bütün hayvanlar zarar verme davranışını bir amaç ve bir güdü içinde yaparken insan bunu nedensiz yapar.” (3) der .

Ancak bizim asıl değinmek istediğimiz husus şu: şiddetin doğamızda olduğunu varsaymak, şiddet eyleminde bulunanlar için bir normalleştirmeyi doğuracak ve hatta şiddet mağduruna ikinci kez mağduriyet yaşatacak bir bakış açısı yaratacaktır. Bundan kaçınmamız gerekiyor. Kaldı ki insan doğası ziyadesiyle merhamet barındırıyor ve bunu besleyip geliştirecek eylemleri normalleştirmek yine insanlığın elinde. Tarih öncesi dönem ve insan kökenleri alanında uzmanlaşmış bir arkeolog olan Penny Spikins konuyla ilgili yazısında (4) şöyle der: “İnsanın “doğası gereği” saldırgan ve şiddet eğilimli bir tür olup olmadığı sorusunu düşünürken, derin bir nefes alıp madalyonun diğer tarafına bakmak faydalı olabilir. Elbette, tarihimizde insanlar arası şiddete dair kanıtlar var. Ancak, aslında düşünebileceğimizden çok daha az örnek söz konusu. Gerçekten, insanlar arası şefkatle ilgili çok daha fazla kanıt mevcut.” Yazının sonunu ise insan ve maymun benzetmesi üzerinden şekillendirerek “Kendimizi “şiddet yanlısı maymunlar” gibi görmek kolaydır. Ancak genel anlamda daha isabetli görünen tanım “şefkatli maymunlar” olabilir. Sonuçta, bizi diğer canlılardan ayıran şey, nezakete eğilimli olmamız.” ifadelerini kullanıyor.

Şimdi yeniden başa dönelim. Nezakete eğilimi şiddetten daha fazla olan insan soyu için mücadele etmekle şiddet göstermek arasındaki ayrımı yapalım.

Doğada tutunma ve yaşamını idame ettirebilme adına ilk insandan beri süregelen “mücadele” zorunluluğu iyiliğe olan meylimizi zaman zaman sekteye uğrıyor. Öyle ki, kendi yaptığımızın adının “şiddet” olduğundan bihaber, bir başka şiddet olayına şiddetle karşı çıkarken buluyoruz kendimizi. Doktora saldıran hasta yakını, kim bilir kaç kez örneğin bir çocuğa şiddet haberine veryansın etti. Bir olayda şiddet mağduru olan vatan daştan kim bilir kim başka bir olayda mustarıptı.

Duyularımızı kontrol edemediğimizde istediğimizi söyleyebileceğimizi hatta bunu ses tonumuzu artırarak, fiziksel gücümüzü kullanarak yapabileceğimizi tüm iyi niyetleriyle bizi yetiştiren, bizi eğitenlerden öğrendik. Henüz bir bebekken anne babamız besleyip doyurmak için ağızımızı zorla açtı, belki toktuk; ama burnumuzu tıkadılar ki nefes alamayıp mecburen kaşığı ağızımızda bulalım. Bizi çok seviyorlardı, bizim iyiliğimiz için endişelilerdi. Mesela bu yüzden biri bize vurursa biz de ona vurmalydık. Kendimizi korumayı öğrenirken, bunun yegâne yolunun başkasına zarar vermek olmadığını unuttuk. Yaşamlarımızdaki en önemli rol modellerimiz, bugün her ne olmuştuk başlangıçtan beri onlara borçlu olduğumuz, en kıymetli mesleğin sahipleri, öğretmenlerimiz... Onlar da tüm iyi niyetleriyle bilgi yüklemek istediler belleklerimiz; o gün alamız yok diye kendi halimize bırakılmazdık ya! Çizgi film karakterlerimiz “kötülerle savaşırken” özel bir güce büründü, özel kostümler ve yeteneklere... Demek ki hep bir hak arama olacağı kurtlar sofrasında ve bizim güçlü olmamız gerekirdi yem yerine kullanılmak / kaybeden olmak

istemiyorsak. Amerikalı karikatürist Elzie Crisler Segar’ın oluşturduğu ve orijinal adı Popeye olan çizgi roman karakteri Temel Reis, sevgilisine âşık Kabasakalla “mücadele gücü”nü bir teneke kutu konserve ispanak yiyip pazıları şişirerek bulmuyor muydu? Keloğlan isimli çizgi filmde “Senin sayende çok para kazanacağım!” diyen çocuk, şiddetin ekonomik bir türü de olduğunu bize öğretti. Aynı evi paylaştığı adamın ayaklarının altına muz kabuğu koymak suretiyle onu düşüren kedi Garfield hepimizi kahkahalarla güldürdü. Filmin efektleri, yere düşen adamın başında dönen renkli yıldızlar ve adamın kendisinin de bu şımarıklığa gülüp geçmesi bize de eğlenceli geldi. Masum (!) çizgi filmlerle sempatik şiddet olgusunu içselleştirdik ve aslında şiddet yavaş yavaş normalleşti.

Dolayısıyla şiddetle olan mücadelemizi bütünsel bir perspektif üzerinden sürdürmeliyiz. Yeni bir dil kurmalı, yeni eğitim yöntemleri belirlemeli, yeni mücadele biçimleri geliştirmeli ve bütün bu eylemleri caydırıcı kanunlarla destekleyerek “Toplum Sözleşmesi” ne dâhil etmeliyiz. Bunun yöntemleri üzerine düşünmeliyiz. Ev içi şiddete karşı sıfır tolerans yaklaşımı, ilköğretimden itibaren dersler koymak; televizyon programlarında, özellikle dizilerdeki şiddet anlatisini en aza indirmek; toplumdaki rol modellerle eğitici kamu spotları çekmek bu yöntemlerden birkaçı olabilir. Yoksa sadece sağlık çalışanına şiddeti engelleyeceğiz diye yola çıkarak başarıya ulaşmamız mümkün gözüküyor. Elbette sağlık çalışanları bu konuda çok mağdurlar, elbette en yoğun ve yöneltilmiş öfkenin kurbanı oluyorlar ama meseleyi toptan ve derininden halletmediğimiz sürece, şiddet, başka başka kılıklarda karşımıza çıkmaya, toplumlara zarar vermeye devam edecektir.

Kaynaklar

1) TBMM. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Artan Şiddet Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeler ve Meclis Araştırması Komisyonu Raporu https://tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=31489 (Erişim Tarihi: 27.20.2020)

2) İnam A. Şiddeti Anlamak, <https://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/dersbelgeligi/kunduz/siddet/ahmetinam.htm> (Erişim Tarihi: 27.20.2020)

3) Schopanhauer A. İnsan Doğası Üzerine, Alter Yayıncılık, 2015.

4) Spikins P. Compassion Sets Humans Apart, <https://www.sapiens.org/debate/human-compassion/> (Erişim Tarihi: 27.20.2020)